

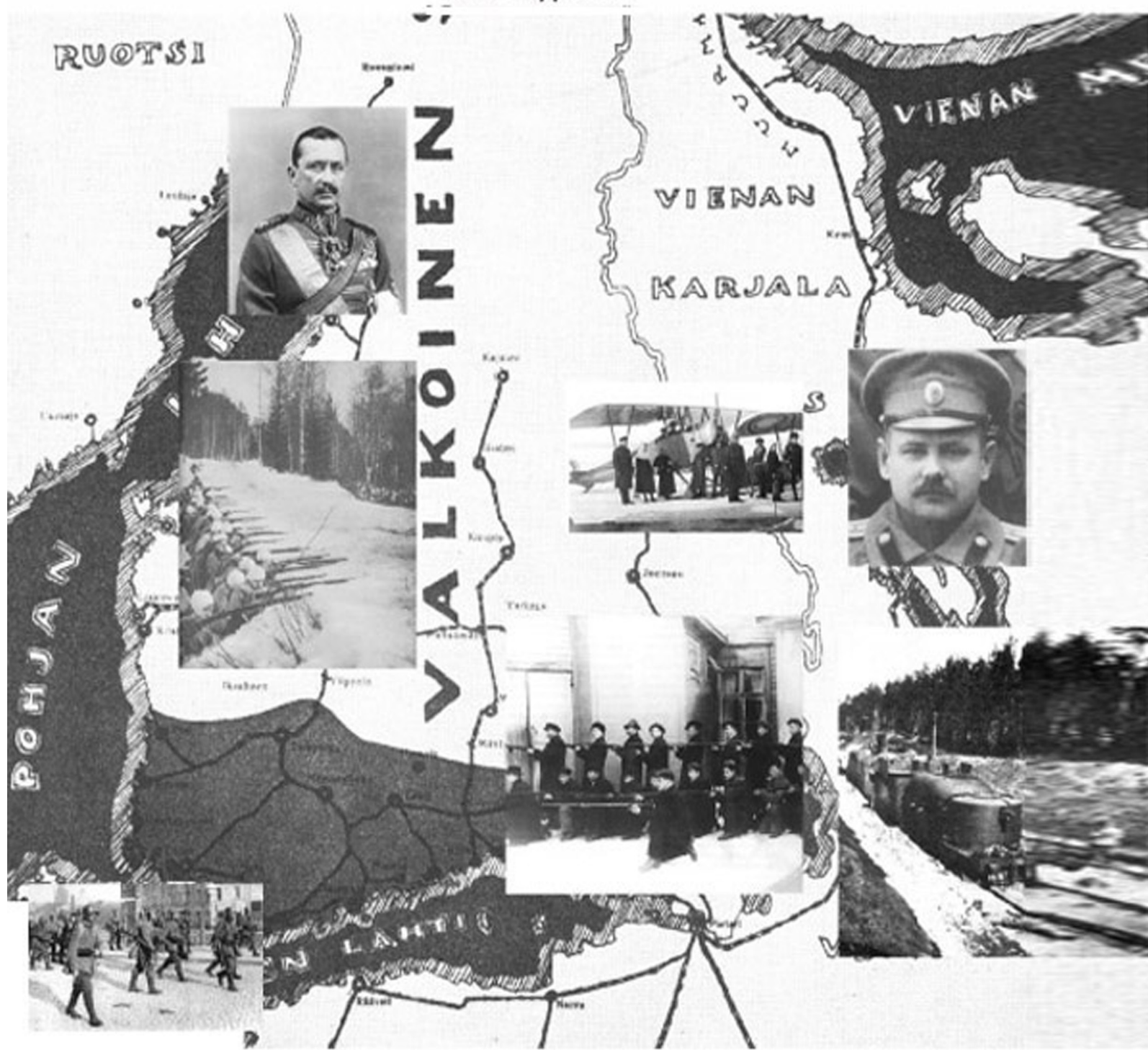
POHJOIS-
JÄÄMERI

NORJA

1917 - 1918

Suomen tie itsenäisyyteen
-vapaussodan ratkaisutaistelut-

Harri Hyytinen

1917-1918

Suomen tie itsenäisyyteen
-vapaussodan ratkaisutaistelut-

2018 Copyright Harri Hyytinen
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-80-0600-8

Sisällysluettelo

Alkulause.....	s.6
Suomen sukujuuret ja Ruotsin vallan aika.....	s.7
Venäjän vallan aika 1809 - 1917.....	s.20
Sortokausi.....	s.24
1905 suurlakko.....	s.34
Ensimmäinen maailmansota.....	s.42
Jääkäriliike.....	s.45
Maaliskuun vallankumous 1917.....	s.52
Suojeluskunnat.....	s.57
Lokakuun vallankumous 1917.....	s.62
Itsenäisyysjulistus 1917.....	s.72
Vallankumous Suomessa 1918.....	s.76
Sodan alku 1918.....	s.90
Vapaussodan ratkaisutaistelut 1918.....	s.102
17.11.1917 Saksanniemi.....	s.104
19.1.1918 Viipuri.....	s.104
27.1.1918 Lapua.....	s.104
28.1.1918 Seinäjoki, Vaasa, Ylistaro, Vähäkyrö, Laihia, Ilmajoki, Uusikaarlepyy, Pietarsaari.	s.104
29.1.1918 Kristiinankaupunki, Kaskinen, Kokkola.....	s.105
2 - 6.2.1918 Oulu, Raahe, Kemi, Rovaniemi, Tervola, Tornio.....	s.105
8.2.1918 Kuopio, Lieksa, Joensuu, Kerava, Kirkkonummi, Värtsilä, Ahvenanmaa.....	s.107
7 - 13.2.1918 Ruovesi, Vilppula, Mänttä.....	s.107

21.2 - 25.3.1918 Sysmä, Heinola, Lahti, Olkkola.....	s.111
20.2 - 3.3 Varkaus, Leppävirta, Mäntyharju, Savitaipale, Mouhu.....	s.112
3 - 11.3.1918 Muurmannin rata.....	s.114
16 - 17.3.1918 Kuru.....	s.116
18 - 19.3.1918 Lyly, Länkipohja, Orivesi.....	s.116
15 - 23.3.1918 Pori, Kyröskoski, Hämeenkyrö, Viljakkala, Vehmainen.....	s.118
23. - 24.3.1918 Vehmainen, Kulju, Kangasala, Lempäälä.....	s.122
21. - 23.3.1918 Tampereen länsipuolen taistelut, Kyröskoski, Hämeenkyrö, Ylöjärvi.....	s.124
20.2 - 5.4.1918 Raudun taistelut.....	s.127
25.3 - 1.4.1918 Hyökkäys Tampereelle.....	s.135
25.3.1918 Tampereen piiritys.....	s.135
3. - 13.4.1918 Saksalaiset Suomen vapaussotaan ja Helsingin valtaus.....	s.145
Kuvia sodasta.....	s.149
6.4.1918 Tampereen valtaus.....	s.157
16. - 25.4.1918 Viiala, Toijala.....	s.163
19.4 - 2.5.1918 Saksalaisten sotatoimet Uudellamaalla, Lahden valtaus.....	s.163
20. - 29.4.1918 Karjalan kannas, Viipurin valtaus.....	s.172
29.4 - 4.5.1918 Kouvolan—Haminan ja Kotkan valtauksset.....	s.188
Ajatuksia sodan tapahtumista.....	s.191
Liite 1, vapaussodan jälkeisiä tapahtumia ennen toista maailmansotaa.....	s.194
Pohdintaa.....	s.208

Alkulause

Tämän kirjan haluan omistaa ystäville, kavereille, tutuille iästä, väristä ja puoluekannasta välittämättä. Myös tietenkin pojalleni, perheelleni sekä sukulaisilleni ja kaikille tukijoilleni. Kirjan tekeminen ei ole ollut helppoa asioiden luonteen vuoksi. Sukuni on ollut mukana näissä historiallisissa tapahtumissa, siitä kunnia heille. He ovat toimineet jääkäreinä, Saksanniemen Järjestyslipustossa sekä monissa itsenäisyyttä edistävässä tapahtumissa ja vapaussodassa.

Se että Suomi on nykyään itsenäinen valtio, on suoranainen ihme ja se on vaatinut lukuisia ihmisuhreja ja yksittäisten ihmisten uhrauksia. Onneksi olkoon joka tapauksessa vapaasta maasta. Itsenäinen Suomi on puhtaine luontoineen ja lukuisten hienojen asioiden vuoksi upea maa. Tällaisia valtioita on maailmassa vähän. Maantieteellinen sijaintimme on ollut aina vaikea, mutta ihmisyyys ja voimakas tahto on vielä tähän asti vienyt voiton.

Toivottavasti tämä kirja on opiksi tuleville sukupolville siitä, kuinka pienikin maa pystyy suuriin ihmeisiin, kun on yhteinen päämäärä ja yksimielinen vahva tahto siihen pääsemiseksi. Tietokirjailijana olen pyrkinyt tasapuolisuuteen. En ole itse sitä aikaa elänyt, enkä voi siksi ottaa siihen juurikaan kantaa.

Heti itsenäistymisen jälkeen alkoi valitettavasti kansan vakava kahtiajakautuminen. Tosiasia on se, että itsenäisen valtion olemassaoloon eivät kuulu vieraan vallan joukot ja laillinen valta on jopa Raamatussa siunattu, jos siihen uskoo. Nykyinen maailman politiikka ei siltä vaikuta. Suuret valtiot jyräävät pieniä sekä ideologisesti että ihan fyysisesti. Joskus lakien täydellinen noudattaminen on ihmisyydestä johtuen varmasti vaikeaa, mutta ainakin itse olen siihen pyrkinyt ja siihen pitäisi pyrkiä jokaisen, varsinkin päättäjien.

Onneksi olkoon satavuotias Suomi!

Jyväskylässä 9.11.2017

Harri Hyytinen

Insinööri

Suomen sukujuuret ja Ruotsin valta

Maailman historian aikana on ollut hyökkääviä ja puolustavia ihmisyyhteisöjä. Suomen suku on kuu-
lunut jälkimmäisiin siitä saakka, kun se oli muodostanut kiinteän asutuksen näille pohjoisille alueille.
Kantasuomalainen kansanperhe, jonka uskotaan asuneen ennen ajanlaskun alkua jossain Väinäjoen
ja Volgan latvoilla, ei ole enää kuin murto-osa suomalais-ugrilaisesta alkukansasta.

Vaeltajat olivat erämiehiä ja eräkaup-
piaita, jotka havittelivat aikansa arvok-
kainta vaihtotavaraa, turkiksia. Tästä
eteenpäin muutti myös perhekuntia ja
he laittoivat alulle kiinteän asutuksen.
Aluksi asutus oli harvaa ja vain muuta-
miin etäisiin väestösaarekkeisiin jakau-
tunutta. Valtaosa maata oli asumaton,
vain eränkävijöitä ja kauppiaita liikkui
tutuilla reiteillään.

Skandinavian eteläosissa asui germaa-
niväestöä, josta alkoi hahmottumaan
valtiollinen kokonaisuus. Viikinkiretket
alkoivat, kun syrjäytetyt pikkuruhtinaat
ja muut oloihin tyytymättömät purjehtivat
merten takaa onneaan etsimään.

Vesireitteihin perustuva liikenneverkko,
joka oli muodostunut Euroopan eri osien
välille, toi vaikutteita kehittyneemmästä
Keski-Euroopasta tänne Pohjolan peru-
koille. Kantasuomalaiset olivat oppineet
viljelemään kaskea ja pitämään karjaa
lisänä entiseen keräilytalouteen. Erä-
riistan tuotteilla käytiin vaihtokauppaa,
mikä lisäsi tuloja.

Myös kristinusko alkoi tehdä tuloaan
hiljaisena lähetystyönä. Se ei liene
suuremmin aiheuttanut vastarintaa, sillä
toihan se rauhan ja hyvätahdon sano-
maa aikaisempiin pakana -uskomuksiin
verrattuna.

Mutta toisella suunnalla kaakossa oli
alkanut itäslaavien kansanvaellus. Kar-
paattien tienoilta he lähtivät kulkemaan
koillista kohti. Tähän heimoon kuuluvia
ilmaantui myös Suomen maaperälle
Ilmajärven tienoille. Slaavien ja suoma-
laisheimojen välillä syntyi selkkauksia,
jotka aiheuttivat sekasortoa. Päästäk-
seen järjestyneempiin oloihin riitapuolet
kutsuivat heimojaan hallitsemaan nk.
pohjanmiehiä.

Suomen sukuisten kansojen heimojen muuttosuuntia eri aikakausilta.

Heidän keskuuteensa saapui Rurik kahden veljensä kanssa mukanaan varjagijoukko (viikinkejä). He perustivat Äänisjärven eteläpuolisista alueista kolme liittoon yhtynyttä heimovaltaa. Näistä tuli johtavaksi Rurikin hallitsema Novgorod, keskuksenaan lähellä Olhavajoen niskaa sijaitseva kauppa-kaupunki. Tästä syntyi Venäjän vallan kehto. Näin alkoi hahmottua voimaryhmiä Suomen ympärille: lännessä oli Ruotsi ja kaakossa Novgorod. Kolmanneksi tekijäksi ilmaantui Itämeren etelärannikon saksalaisuus, levittämällä elintilaansa Baltiaan ja käymällä kauppaa Karjalaa myöten.

Näitä maallisia valtavirtauksia ohjailivat toisilleen vihamieliset kristilliset siirtokunnat. Nämä asiat loivat pohjaa myös tuleville sodille maasta ja vallasta. Lännen lähetystyö tunnusteli Itämeren suomalais-kansoja kun taas Novgorodin holhoukseen joutuneet heimot, vatjalaiset, inkeriläiset ja vepsäläiset olivat kääntymässä kreikanuskoon.

Kauppapaikkojen synnyttyä niiden varallisuus oli kasvanut. Ryöstönhaluisia joukkioita ilmaantui milloin mistäkin. Näin vaara oli yhteinen ja yhteispuolustuksen talonpoikainen nostoväki perustettiin. Jokainen asekelpoinen mies kuului nostoväkeen. Alueellisesti järjestö perusti hälytysjärjestelmän viestikapuloinen ja vainovalkeineen. Nostoväki käsitti kehittyneemmässä muodossa puolustuslaitoksen, jonka ilmeinen myöhäisjälkeinen Suojeluskuntajärjestö oli.

Rurik 830-879.

Ristin merkeissä suoritettiin ensimmäinen ristiretki todennäköisesti vuonna 1155 Aurajoen rannoille. Retken vaikutuksesta perustettiin Suomen hiippakunta ja lähetystyö laajennettiin Hämeeseen. Samaan aikaan toisen kirkkokunnan käännytystyö kiihtyi karjalaisten keskuudessa ja siltä taholta tehtiin myös kosto- ja hävitysretkiä länteen. 1200-luvun alkupuolisko oli kovaa kilpailua idän ja lännen välillä. Myös Baltiasta käytiin kamppailua, jonka ensin hävisivät liiviläiset sulautuen idän heimoihin ja sittemmin baltit, sortuen saksalaisten kalparitarien ja tanskalaisten ylivoimaan. Tilanteen tasapainottamiseksi Hämeeseen saapui sittemmin vuonna 1239 Birger-jaarli sotajoukkoineen. Tällöin rakennettiin Vanajaveden linna ja uudisasutusta lisättiin rannikolle sekä myöhemmin myös Pohjanmaalle. Birgerin kuoleman jälkeen jaarli -arvonimi vaihdettiin herttuaksi.

Suomen eheytyksen tie alkoi Hämeen ristiretken aikoihin. Suomi oli kuningassuvun käskynvallassa oleva perintömaa. Ruotsia kulloinkin hallitsevalle suunnalle oli tärkeää taata itselleen Suomen omistus tukialueenaan. Tämä näkökohta pakotti vallanpitäjät kohtelevaan suomalaisia näitä katkeruimatta. Isäntämaan itsekkään ylimystön hillittömyys saattoi eräät kuninkaat ja näiden neuvonantajat säättämään lakeja sorrettujen suojelemiseksi.

Ruotsin varhaisimmat lait tarkoittivat oikeusturvan takaamista vähäosaisille. Tämä myös lujitti alemman kansan kiintymystä hallitsijaan. Tämä oli aivan ainutlaatuista silloisessa maailmassa, jossa rahvas eli orjuudessa. Tätä voidaan kutsua myös Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden alustukseksi. Säädetty lait olivat aikaansa nähden edelläkävijöitä. Birger-jaarli, joka perusti Tukholman, sääti myös nämä nk. rauhanlait, joissa annettiin määräys mm. koti-, kirkko-, käräjä- ja perintölakien, sekä naisrauhan säättämisestä.

Birger-jaarli 1200-1266.

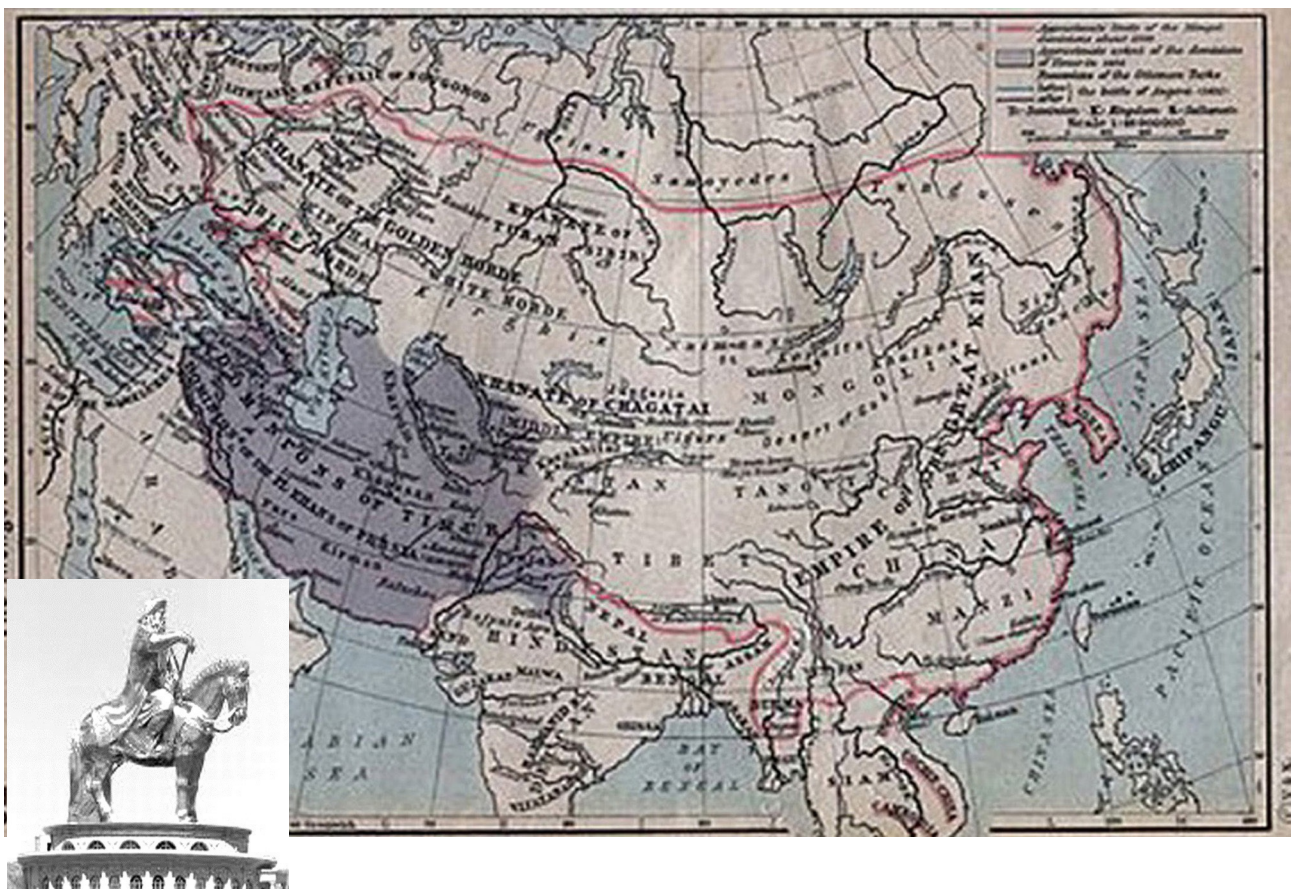
Novgorodin valvontaan kuului Pohjois-Euroopan kaupan valtavyöhyke Laatokalla, ja Nevan hallintaherruus määräsi kaiken sitä myöten kulkevan kaupallisen liikenteen. Ruotsi tavoitteli Novgorodin kukistamista ja tämä ratkaisu näyttikin mahdolliselta. Myös idästä vyöryvä mongolivalta uhkasi kaupunkia. Baltian voima oli myöskin kasvanut Kalparitariston liittyttyä Saksalaiseen ritarikuntaan. Lännen ensimmäiset hyökkäykset epäonnistuivat täysin. Valta jäi itään. Sota jatkui kuitenkin Karjalan kannaksella, kunnes solmittiin Pähkinäsaaren rauha vuonna 1323.

Tämän ajan ruotsalaisten suunnittelemissa sotaretkistä viimeisin tehtiin vuonna 1348, jolloin valloitettiin Pähkinäsaaren linna. Myös Inkerin ja Itä-kannaksen väki yhtyi taisteluun Novgorodia vastaan. Lisäksi hämäläis-savolainen talonpoikaisjoukko teki pitkän retken Pielisen kautta Äänisjärvelle. Alkumenestystä seurasi vastoinkäymiset. Ristiretkeläisiin aiotut norjalaiset eivät lähteneetkään Vienan retkelle ja voimat loppuivat. Samaan aikaan alkoi levitä mustasurma eli rutto vuosina 1350-1351. Tähän päättyi väliaikaisesti Ruotsin aggressiivinen idän politiikka. Menestyksellinen sota olisi tarvinnut yhtenäistä johtoa, mihin riitelevä suurylimystö ei pystynyt.

Pähkinäsaaren rauhan raja vuonna 1323.

Kytkeytymällä Pohjoismaiden piiriin, avautui suomalaisille uusia menestymisen mahdollisuuksia. Vuonna 1279 säädettiin rälssilaitos. Tällöin sotapalveluun sitoutunut talo, joka valjasti valmiuteen hevosen ja miehen, vapautui veroista, sekä ajan oloon sai myös muita vapauksia. Heidän joukostaan nousi ylempi kotimainen virkamieskunta ja sotilaspäällystö, alkuperäinen suomalainen aatelisto. Myöhemmin moni rälssisuvun jäsen liittyi silloisen mahtavan kirkon palvelukseen. Tämä avasi portit korkeaan koulutukseen mm. Euroopan yliopistoissa.

Tsingis -kaani 1162-1227. Venäjän ruhtinaskuntia hallitsi mongolien valta 1237-1480. Tämä riisti Venäjältä yhtenäisyyden. Lähes kaikki Rurigin suvun jäsenet asioivat ja kantoivat veroa kaaneille.

Musta surma oli Eurooppaa ja sen lähiseutuja vuosina 1346–1353 runnellut kulkutauti, jonka arvioidaan tappaneen 30–60% Euroopan väestöstä, eli 25–50 miljoonaa ihmistä. Saman verran Lähi-idässä ja Pohjois-Afrikassa.

Knut Posse 1445 - 1500.

Maunu Särkilahden piispan sinetti.

Monien myönteisten tekijöiden ansiosta saattoi sivistys Suomessa järjestyä siis suhteellisen korkealle tasolle. Samalla varttui oman luonnonlaatunsa mukainen kansallinen yhtenäisyys. Maalla oli kyvykkäitä johtajia, jotka liittivät yhteen vapaat perinnäistavat ja yhteiset katsomukset. Suomalaisilla oli lisäksi yhteinen kieli ja kirkko. Vuonna 1362 Suomi tunnustettiin Ruotsin valtakunnassa tasavertaiseksi osaksi oikeuttamalla se olemaan mukana kuninkaanvaalissa omien edustajiensa kautta. Näin Suomi sai suotuisan valtakauden aikana kehittää maataan alueellisesti sekä väestöllisesti.

Vaikka rauha vallitsikin Ruotsin ja Novgorodin välillä, mustan surman vuosista lähtien, elettiin rajoilla vihan ja vainon aikaa. Pähkinäsaaren rauhan raja oli molemmilta puolilta tulkittu eri tavalla. Riistamaista ja kalavesistä kiisteltiin jatkuvasti. Tämän ajan kuvauksiin kuuluu "vaino" -sanana kuvaus: siihen liittyy kavaluus, saaliinhimo, mieletön julmuus tuhopolttoineen ja petomaisine kidutuksineen sekä murhineen, missä ketään ei säästetty. Tuolloin elettiin myös verikoston aikaa.

Keskiajalla ja vielä pitkälle uutta aikaa, katsottiin linnakkeissa olevan maan vankin turva. Näitä alettiin rakentaa mongolien vallan alta vapautunutta Moskovaa vastaan. Moskovan ruhtinas alisti Novgorodin valtaansa ja myöhemmin myös Inkerinmaan sekä rajan takaisen Karjalan.

Nämä eivät suuriruhtinaalle riittäneet. Suuriruhtinas teki liittosopimuksen unionitaisteluiden katkeroittaman Tanskan kuninkaan kanssa, jonka piti saada takaisin isänsä menettämä Ruotsin kruunu ja suuriruhtinaan puolestaan palkkioksi Pohjois- ja Itä-Suomi. Eikä tämä ollut viimeinen sopimus slaavilaisen Venäjän ja germaanisen Tanskan välillä.

Suomessa vaara tiedostettiin, mutta Ruotsista ei sotaväkeä tänne liennyt. Suomen oli tultava toimeen omin voimin, kuten lukemattomia kertoja myöhemmin. Tarmokkaan piispan Maunu III Särkilahden johdolla maan johtomiehet alkoivat kohottaa puolustusvalmiutta. Myös kansalaiset aseistettiin ja näin kertyi kymmeniätuhansia miehiä.

Rajavihoissa paljastuneet vihollisen todelliset kasvot tiedostettiin, eikä sen valtaan vapaaehtoisesti haluttu jäädä. Suurten joukkojen järjestäminen oli kuitenkin näissä oloissa vaikeaa, johtajia ei ollut, sillä päällystö oli Viipurissa. Joka tapauksessa vain osa saatiin järjestäytymään Viipuriin. Tähän kuului Karjalan ja Uudenmaan miehiä. Viipurin linnan isännällä, Knut Possella, oli sittemmin ehkä arviolta 5000 miestä käytettävissään.

Miesmäärältään ylivoimainen vihollinen kävi Viipurin linnoituksen kimppuun. Ankarat talvi teki tulostaan ja kaupunki ja linnoitus oli saatava kukistetuksi. Ratkaiseva hyökkäys tehtiin Pyhän Andreaksen päivänä vuonna 1495. Taistelujen vyöryessä edestakaisin tapahtui "Viipurin pamaus". Muurin juurelle tuotu terva sytytettiin palamaan ja vihollisen haltuun joutunut torni räjähti ruutivarastoineen. Tämän puolustajat käyttivät hyödykseen, ja kitkerän savun ja pamauksen pökerryttämä vihollinen saatiin ajettua leiristä.

Vuonna 1523 Kustaa Vaasan vaihduttua valtaan suomalainen yhteiskunta kehittyi ja maassa vallitsi kohtalainen järjestys ja kansassa lain kunnioitus. Maan omat miehet nousivat kaikilla aloilla johtaviin asemiin. Sotavoimatkin saivat ylemmän päällystönsä kotimaisesta aatelista. Rauhantilaa ei kuitenkaan jatkunut pitkään. Joutselän taistelu käytiin vuonna 1555 ja vuonna 1556 venäläiset hyökkäsivät jälleen. Kaksi pidempää aselepoa solmittiin väleillä 1573 - 1577 ja 1583 - 1590. Pitkälliset kahakat joka tapauksessa uuvuttivat talonpoikia. Toivottomuuden yhtenä ilmauksena oli siirtolaisvirrat Sisä-Suomesta Keski-Skandinaviaan, jonne "metsäsuomalaiset" asettuivat lähes ilman mitään oikeuksia. Rauha tehtiin vihdoinkin Täyssinässä vuonna 1595.

Kustaa Vaasa 1496-1560.

Kalmarin unionin loppuvaiheessa Ruotsissa esiintyi halua irtaantua unionista. Unionikuningas Kristian II yritti tukahduttaa kaiken vastarinnan ruotsalaisten keskuudessa Tukholman verilöylyllä vuonna 1520. Se kuitenkin synnytti Ruotsissa laajan kapinaliikkeen, jonka johtoon nousi vankeudesta Tanskasta paennut Kustaa Vaasa.

Kapinaliike menestyi ja sai sisämaan nopeasti haltuunsa. Rannikkolinnoituksia talonpoikaisarmeija ei kuitenkaan saanut itsekseen vallattua, joten Kustaa Vaasa pyysi apua Kristian II:n viholliselta Lyypekiltä. Hinta oli kallis, sillä Kustaa Vaasan oli luvattava Lyypekille tulliton kauppaoikeus maahan. Parissa vuodessa Kustaa Vaasan asemasta Ruotsin johtajana tuli kiistaton, ja vuonna 1523 hänet kruunattiin Ruotsin kuninkaaksi, mikä merkitsi Ruotsin lopullista eroa Kalmarin unionista. Ruotsin alueeksi nimettiin samana vuonna myös Itämaa eli Suomi.

Kustaa Vaasa toteutti Ruotsin uskonpuhdistuksen Västeråsin valtiopäivillä vuonna 1527. Valtio sai kirkon omaisuuden, mikä olennaisesti helpotti valtion toimintaa. Kustaa keskitti valtaa itselleen muun muassa perinnöllistämällä kuninkuuden ja korvaamalla usein omaan pussiinsa pelanneet linnanisännät kruunulle lojaaleilla voudeilla, jotka muun muassa valvoivat verotusta.

Valtiontaloudessa Kustaa sovelsi varhaismerkantilismia, eli ulkomaankauppa määrättiin käytäväksi ainoastaan kaupungeissa. Kustaa perusti Helsingin kaupungin 12. kesäkuuta vuonna 1550 kilpailemaan Itämeren kaupankäynnistä Räävelin, nykyisen Tallinnan kanssa. Kustaa Vaasa määräsi, että Rauman, Ulvilan, Tammisaaren ja Porvoon kauppiaiden piti muuttaa Helsinkiin. Osa porvareista muuttikin Helsinkiin, mutta varsinkin kauempana asuvat Rauman ja Ulvilan porvarit olivat hyvin uppiniskaisia. Ennen pitkää heidänkin oli taivuttava kuninkaan tahtoon.

Aluksi tämä järjestely näyttikin toimivan, mutta jo 1550-luvun lopulla osa kauppiasta sai paluuluvan takaisin kotikaupunkiinsa. Suurimpana syynä tähän oli se, ettei Helsingistä muodostunut sellaista vastapainoa Tallinnalle, jota siitä alun perin suunniteltiin, koska kauppalaivat eivät päässeet satamaan sen mataluuden takia. Samaan aikaan käytiin myös Venäjän vastaista sotaa.

Kustaa Vaasa suosi savolaisten asutusliikettä lupaamalla erämaihin muuttaville talonpojille verovapauden muutamaksi vuodeksi. Suomen asutus levisi muun muassa Pohjois-Savoon ja Kainuuseen. Savolaisasutus oli tosin levinnyt jo 1400-luvulla ennen Kustaa Vaasan valtaannousua yli Pähkinäsaaren rauhan rajan, mikä johti rajaselkkauksiin Novgorodin ja Venäjän kanssa.

Kustaa Vaasa perusti perinnöllisen kuninkuuden, ja kruunu periytyi kuninkaan kuoleman jälkeen hänen vanhimmalle pojalleen Eerik XIV:lle. Kolmelle nuoremmalle pojalleen hän perusti kolme melko autonomista herttuakuntaa. Tavoitteena oli yhtenäinen, Vaasa-suvun hallitsema valtio. Käytännössä järjestelyt johtivat pitkällisiin suvun sisäisiin valtakamppailuihin Kustaa Vaasan kuoltua 1560.

Ensimmäiset Suomen alueen sisäiset sodat käytiin siis erämaista eri heimojen kesken. Virallisempi valtataistelu käytiin 1596, kun Kaarle-herttua, kuolleen kuninkaan veli, ja toisen veljen, Juhana III:n poika Sigismund, silloinen Puolan kuningas, taistelivat Ruotsi-Suomessa vallasta. Suomalaiset talonpojat halusivat irtautua kaikista sotaan liittyvistä velvoitteista ja veroista sekä riistosta ja nousivat kapinaan Sigismundin edustajaa, marski Flemingiä, vastaan Jaakko Ilkan johdolla. Tästä alkoi nuijasota, jonka talonpojat hävisivät.

Sigismund (1593-1599), oli Ruotsin kuninkaan Juhana III:n ja puolalaisen ruhtinatar Katariina Jagellonian poika. Katariina oli Puolan kuninkaan Sigismund I:n tytär ja Sigismund II:n sisar ja kuului ylhäiseen italialaiseen sukuun. Sigismund oli katolilainen äitinsä mukaan. Ruotsin valtaistuimella Sigismundin kausi jäi varsin lyhyeksi, ja sitä varjosti jatkuva valtataistelu Kaarle-herttuan, Sigismundin sedän, kanssa. Suomen kannalta merkittävin Sigismundin kauden tapahtuma oli vuosina 1596–1597 käyty nuijasota, joka liittyi osaltaan taisteluun valtaistuimesta.

Kaarle IX (1550–1611) oli Ruotsin kuningas 1604–1611. Hän oli yksi kuningas Kustaa Vaasan pojista. Kaarlesta on käytetty myös nimitystä Kaarle-herttua viitattaessa tapahtumiin ennen hänen kuninkuuttaan.

Kustaa Vaasa luovutti hänelle testamentissaan oman herttuakunnan Sveanmaan alueelta. Kaarle käytännössä johti kapinaa veljeään Eerikiä vastaan, jonka seurauksena Juhana III tuli Erikin tilalle valtaistuimelle. Kaarlen ja Juhanan välit olivat kuitenkin kireät.

Juhana olisi halunnut rajoittaa Kaarlen valtaa, mutta Juhanan luovuttua tästä tavoitteesta kiistanaiheeksi nousi uskonto. Protestanttista suuntausta tukeva Kaarle ei hyväksynyt sitä, että Juhana muutti Ruotsin kirkon toimintaa korkeakirkollisempaan suuntaan. Kaarle ei myöskään hyväksynyt unionia katolisen Puola-Liettuan kanssa.

Jaakko Ilkan isä Pentti oli Ilmajoen toiseksi suurin maanomistaja. Jaakko ryhtyi isänsä kuoltua Kokkolan kylässä olleen Ilkkalan isännäksi vuonna 1585 sekä toimi myös kolmena seuraavana vuonna Ilmajoen nimismiehenä ja maakauppiaanakin monta vuotta. Hän omisti myös laivan, jolla hän kävi ainakin Tallinnassa ja Tukholmassa. Hän oli kahdesti naimisissa ja sai kolme poikaa, mutta vaimojen nimiä ei ole tiedossa. Jaakko Ilkka kustansi itselleen myös ratsuvarustuksen ja ryhtyi ratsumieheksi. Näin hän sai talolleen verovapauden eli rälssin ja oli itse rälssimies.

Vuonna 1595 koko Pohjanmaan lääni jätti maksamatta kruunulle niin sanottua linnaleiriä, eli raskasta verotusta armeijaa varten. Kolmella sotaretkellä olleen Jaakko Ilkan johdolla Pohjanmaan miehet tyhjensivät maakunnan nopeasti veroja keräävistä huoveista. Klaus Flemingin joukot kuitenkin saivat Jaakko Ilkan vangiksi, ja hänet vietiin Turun linnaan. Sieltä hän karkasi vaimonsa turkulaissukulaisten ja Pohjanmaalta tulleiden kaarlelaisten eli Flemingin vastustajan puolella olleiden talonpoikien avustamana syksyllä 1596. Joidenkin tietojen mukaan hän oli paennut linnan käymälästä ryömimällä aukon kautta ulos. Santeri Ivalo kuvailee kirjassaan Suomalaisia sankareita 1 Ilkan pakoa ylistävään tapaan: "Huovit olivat unohtaneet ottaa Ilkalta puukon ja tulukset pois, hän kiipesi tyrmänsä katonrajaan kaivamalla laastia kivien välistä, teki vaatteistaan köyden ja pakeni."

Ilkka valittiin nuijamiesten päälliköksi. Melko varmasti hän osasi kirjoittaa ja puhui sekä ruotsia että suomea. Silti hän käytti myös puumerkkiä. Vaikka toisin väitetään, Ilmajoen vaakunassa oleva puumerkki ei todennäköisesti ole Ilkan, vaan isokyröläisen apupäällikkö Yrjö Kontsaan puumerkki. 31. joulukuuta 1596 Flemingin joukot seisoivat Ilkan johtamia nuijamiehiä vastassa Nokian kartanon lähetyvillä Pirkkalassa. On viitteitä siitä, että nuijamiiehilläkin oli ruutiaseita käytössä.

Kuitenkin sen jälkeen, kun kapinallisten hallitsemaa Nokian kartanoa oli ammuttu tykein, Fleming kehotti nuijamiehiä luovuttamaan päällikkönsä hänelle, jolloin rivimiehiä ei rangaistaisi. Nuijamiesten rivit kuitenkin hajosivat ja Jaakko Ilkka karkasi miestensä edellä Ilmajoen. Flemingin ratsumiehet tappoivat sitten Nokian pelloilla ja metsissä pakenevia nuijamiehiä satamäärin.

Vouti Abraham Melkiorinpoika tavoitti muutaman päivän kuluttua myös Ilkan, sekä osan hänen esikuntaansa ja teloitutti heidät Isonkyrön kirkolla. Flemingin 27. tammikuuta 1597 kirjoittama kirje (Jaakko Ilkan vangitsemis- ja Turun vankilaan toimittamiskäske) ei ehtinyt tavoittaa vouti Abraham Melkiorinpoikaa ennen Jaakko Ilkan mestausta. Lopulta Jaakko Ilkan ruumis vietiin Ilmajoen kirkolle (sijaitsee nykyisen Ilmajoen museon paikalla) ja asetettiin teipipyörän päälle lintujen syötäväksi. Paikalle pystytettiin Ilkan patsas 1924. Vuonna 1597 Fleming kuoli ja herttua pääsi voitolle. Hän kosti Suomen aatelisille ja moni suomalainen hallitsijasuku joutui luopumaan vallastaan.

*Muistomerkki Ilmajoen museolla.
"Ken vaivojansa vaikertaa, On
vaivojensa vanki. Ei oikeutta
maassa saa, ken itse sit' ei hanki."*

Vallankumous Suomessa.

Työn orjat ovat sorron yöstä nousseet!

Vallasta on syösty kapitalistien kavalan rikollinen kätyrihallitus, joka aikoi nujertaa ja verivirtoihin hukuttaa leipää ja oikeutta vaativan työläiskansan.

Vuonna 1918 alkoi maassamme verinen sisällissota. Suomen kansa oli jakaantunut kahtia. Tapahtumaketju on lähes uskomaton. Se, että elämme itsenäisessä valtiossa, on suoranainen ihme ja se on myös vaatinut lukuisia ihmisuhreja. Tässä kirjassa etsitään sodan syitä ja pyritään selvittämään mitä kaikkea tapahtui ennen varsinaista konfliktia sekä sivutaan valtiollista kehitystä. Toisessa osiossa käydään läpi sodan ratkaisutaistelut sisältäen taistelujen päivämäärät, paikkakunnat ja rintamakartat sekä taistelukertomukset.

Suomen tie itsenäisyyteen on ollut pitkä ja kivinen. Maa muodostui sivistysvaltioksi suurelta osin myötemielisten naapurivaltioiden hallitsijoiden sekä hallitusten johdosta sotaa edeltävää aikaa lukuun ottamatta. Kuten monessa muussakin uudessa valtiossa myös Suomessa jouduttiin kuitenkin tilanteeseen jossa demokratia loppui ja aseet alkoivat puhua. Käsitykseni mukaan suurin osa tämän päivän ihmisistä ei tiedä paljoakaan näistä tapahtumista ja sekaannuksesta ennen sotaa ja sodan aikana. Olen pyrkinyt käsittelemään asiaa puolueettomasti ja tutkinut asioita sodan molempien puolien näkökannalta. Kirja perustuu vanhoihin dokumentteihin.

UUSI SUOMETAR

1918 — No 27 — 7

Tilanteen vakava kehittyminen maassamme.

Venäjän hallitus antaa kannatuksensa Suomen sosialistien kumousliikkeelle.

Punakaartit alkaneet yleisen liikehtimisen.

Rautateitä alettu vallata.

Punakaartit hakeneet ja saaneet apua Pietarista ja valmistautuvat hyökkäystoimintaan.

Venäjän hallitus ja Suomi.

Kansankomissarien neuvosto ilmoittaa auttavansa »socialisog kumoussien» toimeenpanoa maassamme.

Kun Suomen edustaja Pietarissa eilen, järjestää tyi sot Podvoisk nelle se

Helsingin sotilaskomitea ja senaatti.

Muun kokouksen Kreitshel-läisessä. Perjantain vastaisena yönä kutsui Itämeren laivaston keskuskomitea senaatin edustajat höyrylaiva Kreitshelille neuvotteluihin. Sinne läksi senaatin puheenjohtaja Svinhufvud, mukanaan lakit, toht. K. G. Idman. Vähän sen jälkeen saapui neuvotteluihin keskuskomitean kutsusta »socialistien» edustajina K. Manner ja E. Haapalainen. Myöhemmin saapui lisäksi myöskin siviili-

läsnäolleet kirjoittaisivat tämän periaatteellisen lausunnon alle. Senaatin edustajat esittivät, ettei heillä ollut mitään valtuutusta neuvottella; kokouksessa he olivat vain yksityisinä henkilöinä. He eivät tahtoneet kuitenkaan kieltäytyä allekirjoittamasta. Sen jälkeen allekirjoittivat sen kaikki läsnäolleet.

Eräs julistus.

Sos.-dem. puolueen toimeenpano- ja komitea, työväen järjestyskaartin

sytytettiin Työväen talon toriin tällä ilmaiseva merkituli ja sen johdosta alkoi aseistettuja kaartilaisia liikkua kokoontumispaikkoihin.

Myöskin Helsingin läheiset punakaartit ovat saaneet määräyksen asettua liikekannalle.

Viime yönä odotettiin näiden ryh-tyvän joihinkin toimenpiteisiin, mutta lehdellä painoon pantuunsa ei tästä ollut mitään tietoa.

Punakaartien sota-suunnitelmat.

Joukot keskittävät Helsingin ympäristöille.

Tarun toimeenpanon komitean kokouksessa on punakaartin edustaja Turun leivestijän mukana pyytänyt sotilailta apua punakaartille porvarien valkokaarteja vastaan, jotka noika taistelevat terroristisella tavalla ja edullisemmin. Lisäksi oli punakaartin saava kuulariisukoparirunaus. Toimeenpano-komitea päätti antaa kuulariisukopar-

Paras Ystävä!

Riennä heti, kun tämä ilmoitus saatiin, tilaamaan ainoa suomalaisen viikkokuvalehti

Suomen Kuvalehti

Ilmestyy joka lauantai.

Yli 2000 kappaleen joku määrä neljää jo ilmestynyttä tämän vuoden numeroa. Vakinainen tilausmäärä tänä vuonna noussut usealla tuhannella.

Hinta 1/2, v. 16:—

Kustannus- ja kirjasto-oy OTAVA, Helsinki.